



## JEAN GEORGES NOVERRE

Ranskalainen tanssija, koreografi ja tanssiteoreetikko Jean Georges Noverre (1727-1810) oli 1700-luvun tunnetuimpia koreografian ja tanssillisen ilmaisun uudistajia ja draamallista toimintaa korostavan toimintabaletin (ballet d' action tai ballet en action) kehittäjä. Monien aikalaistensa tavoin hän arvosteli jähmeitä ja kaavamaisia tapoja, joilla baletteja toteutettiin, varsinkin Pariisin Oopperassa. Noverre halusi nostaa tanssitaiteen arvostusta kirjallisuuden ja kuvataiteen tasolle ja edellytti koreografeilta laajaa yleissivistystä koreografisen ammattitaidon lisäksi. Hänen mielestään balettien tuli olla dramaturgisesti ja näyttämötoteutukseltaan johdonmukaisia toimintabaletteja, joissa tanssijat ilmaisevat koko olemuksellaan pantomiimin ja tanssin keinoin.

### Tanssijasta koreografiksi

Jean Georges Noverre syntyi Pariisissa 29.4.1727. Hänen isänsä oli sveitsiläinen sotilas Jean Louys Noverre ja äitinsä ranskalainen Marie Anne de la Grange. Pojan haluttiin jatkavan sotilasuralla isänsä tapaan, mutta hän oli jo varhain kiinnostunut tanssista ja aloitti tanssiopinnot tunnetun pariisilaisen tanssinopettajan Marcelin johdolla. Hän pääsi Pariisin Oopperan ensitanssijan Louis Duprén oppilaaksi 1740 ja debytoi tanssijana Opéra-Comiquessa kesäkuussa 1743. Opéra-Comiquessa nuori Noverre sai seurata säveltäjä Jean Philippe Rameaun ja ilmaisutaidoiltaan kuuluisan tanssijatar Marie Sallén työtä; tällä oli suuri vaikutus hänen oman tanssinäkemyksensä kehittymiseen.

Vuodet 1744-1747 Noverre oli kiinnitettynä tanssijaksi Berliiniin, Fredrik Suuren alaisuudessa toimivaan tanssiryhmään. Hän palasi Ranskaan 1747 ja loi ensimmäisen balettinsa Les Fêtes Chinoises vuonna 1748 Marseillessa. Näinä aikoina Noverre luultavasti tapasi tulevan vaimonsa, tanssija-näyttelijä Marguerite Louise Sauveurin Strasbourgissa. 1750 Noverresta tuli Lyonin teatterin ensitanssija ja kuuluisan Marie Camargon partneri. Vuonna 1751 hän kokeili ensimmäisen kerran vakavan balettipantomiimin sommittelua teoksessa Le Jugement de Pâris.

Noverre työskenteli vuodet 1755-57 Lontoossa maineikkaan Shakespeare-näyttelijän David Garrickin kutsusta. Ranskalaisvastainen poliittinen ilmapiiri johti mellakoihin Noverren tanssiryhmän esityksissä Drury Lanen teatterissa, eikä hän saanut nauttia julkisesta suosiosta.

Sen sijaan hän ehti tutustua Garrickin laajaan kirjastoon ja alkoi kirjoittaa kantaaottavaa tanssiteoreettista teostaan. Garrickin ohella Noverren ajatuksiin vaikuttivat Louis de Cahusacin ja Denis Diderot'n kirjoitukset. Palattuaan Lyoniin syksyllä 1757 Noverre alkoi yhä innokkaammin kokeilla näyttämöllä uusia ilmaisullisia tavoitteitaan. Syksyllä 1759 hän sai käsikirjoituksensa valmiiksi, ja *Lettres sur la danse et sur les ballets* ilmestyi 1760 samanaikaisesti Lyonissa ja Stuttgartissa, jonne Noverre oli ottanut seuraavan kiinnityksen.

### **Menestystä ja vastoinkäymisiä uralla**

Vuodet 1760-1767 Stuttgartissa Württembergin herttua Karl Eugenin palveluksessa olivat tuottoisat monessa mielessä: Noverren sopimus balettimestarina ja koreografina oli monine luontaisetuineen erinomainen, hänen kirjaansa luettiin joka puolella Eurooppaa, hänellä oli loistavia työkumppaneita, kuten lavastaja Servandoni, pukusuunnittelija Louis René Boquet ja säveltäjät Niccoló Jommelli, Florian Deller ja Johann Joseph Rudolph. Pariisin Oopperan huipputanssijat Gaëtan ja Auguste Vestris vierailivat Stuttgartissa. Noverre loi tänä aikana parisenkymmentä uutta balettia, joista suosituin oli *Médée et Jason* vuonna 1763.

Noverre yritti päästä balettimestariksi Puolan hoviin, mutta epäonnistui. Sen sijaan hän otti kiinnityksen Wieniin joulukuussa 1767. Wienin kausi kevääseen 1774 saakka oli ehkä Stuttgartiakin menestyksekkäämpi. Noverre loi 38 uutta balettia ja uudisti useita vanhoja. Lisäksi hän teki koreografioita useisiin oopperoihin, mm. Gluckin teoksiin *Alceste* ja *Paride ed Elena*. Wieniläisyleisö oli suopea Noverren taiteellisille uudistuksille, sillä se oli ehtinyt jo nauttia Noverrea edeltäneen Franz Hilverdingin (1710-1768) ja tämän italialaisen oppilaan Gaspero Angiolinin (1731-1803) samansuuntaisista kokeiluista.

Wienin jälkeen Noverre työskenteli vuodet 1774-1776 Milanossa pahimman kilpakumppaninsa Angiolinin seuraajana. Noverrella ei ollut menestystä Angiolinin kotikentällä; koreografit kiistelivät sanomalehtien palstoilla taiteellisista eroistaan. Angiolinin mielestä yleisölle jaettavat juoniselostukset olivat turhia, baletin tuli itse selittää itsensä. Noverre oli selostusten kannalla. Angiolini, joka itse sävelsi, sovitti tanssin valmiiseen musiikkiin, kun taas Noverre halusi musiikin mukaan vasta sitten, kun koreografien suunnitelmat olivat jo pitkälle työstettyjä. Angiolini toivoi, että tanssiin kehitettäisiin yhtä pätevä notaatio kuin musiikilla oli. Noverre puolestaan ei uskonut, että millään notaatiolla voitaisiin ymmärrettävästi vangita kehon kokonaisvaltaista ilmaisua.

Koko uransa ajan Noverre tavoitteli kiinnitystä Euroopan tunnetuimpaan, joskin myös vanhoillisimpaan teatteriin, Pariisin Oopperaan. Sen ovet avautuivat hänelle vasta uran loppupuolella, vuosina 1776-1781, hänen Wienin aikaisen oppilaansa, tulevan kuningatar Marie

Antoinetten ansiosta. Tuo aika oli kuitenkin täynnä juonittelua, eivätkä Noverren baletit saaneet suosiota. Epäonnisen jakson jälkeen Noverrella oli loistava menestys Lontoon King's Theatressa syksyllä 1781. Hän harjoitti uudelleen Stuttgartin ja Wienin aikaisia suosikkiteoksiaan.

Vuosiksi 1782-1787 Noverre vetäytyi julkisuudesta, mutta palasi vuosina 1787-1794 järjestämään Pariisin Oopperan tanssijoiden vierailunäytöksiä Lontooseen. Ranskan suuren vallankumouksen aikana (1789) Noverre palasi maaseudulle, mutta yritti vielä 1791 tarjoutua balettimestariksi Ruotsin kuningas Kustaa III:n hoviin. Hän toimitti Kustalle samantapaisen lahjan kuin vuosikymmeniä aikaisemmin Puolan kuninkaalle: balettikäsikirjoitusten kokoelman, esseen tanssijan puvusta ja satoja Boquet'n pukuluonnoksia. Työpaikkaa Ruotsin hovista ei kuitenkaan löytynyt. Vuonna 1795 Noverre vetäytyi Saint-Germain-en-Layeen, missä hän kuoli 19.10.1810.

### **Tanssi katosi, kirjoitukset jäivät**

Noverre ei ollut yksinäinen uudistaja. Monet hänen kollegansa halusivat muuttaa barokkitanssin kaavamaisia esityskäytäntöjä ja pyrkiä kohti ehjää ja mielekäästä tarinaa, joka ilmaistaan tanssin ja pantomiimin keinoin. Noverre onnistui pääsemään eroon tanssijan kasvot peittävästä naamioista, jättiläismäisistä hiuslaitteista ja raskaasta puvustuksesta. Hän halusi balettien henkilöiden tanssivan tilanteen ja luonteensa mukaan ja käyttävän jalkojen liikkeiden lisäksi koko ylävartaloa, käsivarsia, käsiä ja kasvojen ilmeitä.

Noverre oli erityisen taitava ryhmien liikkeissä, hän suosi sommittelussa epäsymmetriaa ja valitsi tanssityylit tukemaan baletin juonen kulkua. Toisaalta aikalaiset kritisoivat Noverren traagisia baletteja vaikeaselkoisuudesta, eivätkä jaksaneet innostua hänen perinpohjaisesta kerronnastaan. Elämänsä loppuvaiheen kirjoituksissa Noverre katsoikin päässeensä vasta alkuun tavoittelemallaan muutoksen tiellä. Hän näki akrobaattisen virtuositeetin ja viihteellisyyden valtaavan jälleen alaa.

Noverren eläessä hänen oppilaansa ohjasivat uusia versioita monista hänen menestysbaleteistaan. Näin uudet näkemykset levisivät ympäri Eurooppaa. Yksikään Noverren baleteista ei ole kuitenkaan säilynyt meidän päiviimme saakka edes muistinvaraisena traditiona. Niinpä hänen kestävin perintönsä ovat hänen kirjoituksensa. Vuoden 1760 jälkeen hän julkaisi "kirjeistään" useita uudistettuja ja laajennettuja laitoksia, viimeisimmän vuonna 1807, vain kolme vuotta ennen kuolemaansa. Noverren kirjoitukset ovat lennokkaita ja kriittisiä. Hän on haltioissaan tanssin ilmaisumahdollisuuksista ja merkityksestä ja puhuu siitä, kuinka onnistuneessa baletissa jokainen yksityiskohta on ilmaiseva ja "puhuttelee sielua silmien

kautta”. Samalla Noverre on myös käytännön teatterimies ja tanssinopettaja, joka antaa lukuisia käytännön neuvoja ja esimerkiksi tanssijan koulutusta käsitellessään viittaa yksityiskohtaisesti anatomisiin seikkoihin.

### ***Tiina Suhonen (2006)***

Lähdekirjallisuutta:

- Hansell, Kathleen Kuzmick 1998. “Noverre, Jean Georges“, s. 694 - 700 teoksessa Selma Jeanne Cohen ym. (toim.): International Encyclopedia of Dance.Vol.4. New York: Oxford University Press.
- Lynham, Deryck 1950. The Chevalier Noverre, Father of Modern Ballet. London: Sylvan Press.
- Noverre, Jean Georges 1966. Letters on Dancing and Ballets. Käännös Cyril W.Beaumont. New York: Dance Horizons.